

ŠAĆIR SIKIRIĆ

DĪVĀN MEHMED REŠĪDA

Među rukopisima Gazi Husrevbegove biblioteke (br. I-3384) nalazi se rukopis,¹ čiju prvu polovicu sačinjava zbirka pjesama našeg pjesnika, Sarajlije Mehmed Rešida. U drugom dijelu je prepis poznatog političkog spisa »Hābnāme« od turskog pisca Uveysija, u kome on iznoseći jedan san nastoji da prikaže teške prilike u raznim periodima istorije i upozori turske državničke da se uzdržano tursko carstvo još uvijek može spasiti.²

Na prvoj stranici rukopisa stoji napisano دیوان رشید بوسوی To je zapravo bilježnica u kojoj su na 27 nepaginiranih listova veličine 21 × 10 lijepim nestalikom ispisane pjesme Mehmed Rešida. Da ovaj rukopis nije autograf, vidi se po tome što u njemu ima dosta pogrešaka prepisivača.

Bližih podataka o Mehmed Rešidu nisam mogao naći. M. E. Kadić ga u svojoj »Kronici« na više mjesta spominje i navodi neke njegove pjesme (sv. IV, 270—275/2; V, 4, 52, 65, 66 i 80). Nekad ga naziva Rušidijom, a nekad Rešidom, ali je sigurno da mu je pjesničko ime Rešid kako se to jasno vidi iz njegovih pjesama u ovom rukopisu.³ Te pjesme također svjedoče da je bio odličan poznavalac arapskog, turskog i perzijskog jezika što bi moglo poslužiti kao dokaz da se školovao u Istanbulu, jer je teško pretpostaviti da bi u svom rodnom kraju mogao steći onako temeljito znanje. U perzijskoj pjesmi na adresu tadanjeg rumeliskog kazii askera (vrhovnog vojnog sudiju) Muhameda veli:

کھی دری متکلم شوم کھی روی چو بلبل مترنم مبدل نعت

tj. Nekad se služim perzijskim, a nekad osmansko turskim jezikom, kao slavuj koji pjevajući mijenja melodije.

¹ Ovaj rukopis je bio vlasništvo H. M. Merhemića, koji ga je, kako se vidi iz vlastoručne bilješke na unutarnjoj strani korica, poklonio Mehmedu Handžiću pa je poslije njegove smrti sa ostalim djelima njegove knjižnice otkupljen za Gazi Husrevbegovu biblioteku.

² V. G. Flügel, Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften itd., sv. III, str. 77. Tu ovaj spis nosi naslov واقعه نامه ویسی اندی

³ M. E. Kadić (Kronika V, str. 66 i 80) navodi prepis jednog pisma u kom se spominje Ismail Rušdi, koji je kao član delegacije iz Sarajeva ođnio Porti mahzar u kome se traži pomoć za službenike sarajevskih džamija, čije su zaklade za vrijeme Evgenove najezde propale. Tu je po svojoj prilici ime Ismail stavljeno mjesto Mehmed, jer je tada naš pjesnik boravio u Istanbulu, kojom prilikom se na šejhul islama Fejzulah ef. obratio jednom duljom pjesmom. Osim toga priimenak Rušdi, Rešad, Rašid vrlo se često susreće uz ime Mehmed i Muhamed, a vrlo rijetko uz ime Ismail.

Iz Mehmed Rešidovih radova se dalje vidi da je rođen u Sarajevu i da je živio u drugoj polovini XVII i početkom XVIII stoljeća. Kada je princ Evgen Savojski, nakon pobjede austrijske vojske nad Turcima kod Sente 1679 godine, opljačkao i popalio Sarajevo (24 oktobra) pjesnik je izgubio sav, koliko se vidi, prilično veliki, pokretni i nepokretni imetak. Kasnije, za vrijeme svoga boravka u Istanbulu, (M. E. Kadić, Kronika V, 2—4) on se jednom pjesmom obraća šejhu-islam-u Ebū Se'îd-zāde Fejzullāh-u⁴ da mu da kakvu bilo službu od koje bi mogao živjeti. Sa formalnog gledišta ova pjesma pretstavlja vanredan artizam. Pored zajedničke rime kojom su povezani svi stihovi, u svakom se stihu među se rimuju obje polovice prvog sa prvom polovicom drugog polustiha. (مُسَبَّط). Svoje materijalne teškoće, u koje je zapao, opisuje slijedećim stihovima:

برق قضاى بى امان سا مان دوشدى ناکهان سوزان اولوب هپ خانمان⁵ ياندی يا قلدی نه وار
 احراق اولوب مال واوی مجزون رشيدك بوسنوی غم کلخنده مزوی بى زاد قالمش خوار و زار
 الدن کيدوب مال کثیر ذلتهه قالمشدر فقير اولش اكا پستر حصيدر مأوسى خاک احتقار
 لاق کوردوب بر مکرمت لطفکله قلک تربيت قيمت بولوردی زد صفت جسم ترابى العیاد

Prevod

- 1 Neumoljiva munja sudbine iznenada udari pa izgorje sav imetak: izgorje kuća i bi spaljeno sve što imam.
- 2 Sažežen je imetak i kuća jadnoga Rešida Bosanca pa se je kukavan i bijedan sklonio u ložionici tuge.
- 3 Otišlo mu je iz ruku veliko imanje pa je siromah pao u bijedu, ležaj mu je hasura, a utopište tlo mizerije.
- 4 Daj mu podari nešto i tvojom dobrotom ga okrijepi, kako bi (njegovu) tijelo, sastavljeno od zemlje dobilo vrijednost zlata.

Pjesnik je konačno dobio mjesto müfāzima, pomoćnog nastavnika (valjda u Istanbulu), na čemu se on, spomenutim panegirikom na perziskom jeziku zahvaljuje Muhamedu, rumeliskom kazi askeru.

Da je Mehmed Rešid jako cijenio svoga učenog zemljaka i pjesnika Sabita Uzičanina,⁶ vidi se iz jedne pjesme od 70 stihova u kojoj ga on slavi. Kasnije ćemo imati prilike vidjeti da je M. Rešid i svoju »Mirāğiyyu«, koja se nalazi odmah na početku njegova divana, spjevao po uzoru na Sabitovu istoimenu pjesmu i da mu je Sabitova poezija uopće služila kao uzor. On je sigurno stajao i u ličnom kontaktu

⁴ Rođen je u Erzerumu i potomak je čuvenog Šemsuddina Tebrizija. Poznat po svojoj učenosti postao je učitelj princa Mustafe koji je kasnije, kad je došao na prijestolje pod imenom Mustafe II, postavio svoga učitelja šejhu-islamom. Fejzullāh je bio častoljubiv i gramziv čovjek, pa je protiv sebe izazvao ogorčenje sultanove okolice. Bio je u dva maha šejhu-islam. Stradao je prilikom pobune u Edreni godine 1703 kada je detroniziran njegov zaštitnik Mustafa II (V. Šemsuddin Sāmi, Kāmūs-u-l-a'lām i J. Rypka, Beiträge zur Biographie, Charakteristik und Interpretation des türkischen Dichters Säbit, Prague 1924, str. 85).

⁵ U tekstu stoji جانان

⁶ Naš zemljak i pjesnik, rođen u Uziču oko 1650, umro u Istanbulu 1712. Posebnu studiju o Sabitu i njegovoj poeziji napisao je Dr. Jan Rypka, v. bilješku br. 4.

sa Sabitom.⁷ Za to mu se pružila zgodna prilika kada je Sabit boravio u Bosni kao sarajevski mulla od god. 1700—1701.

Vrlo je vjerovatno da je naš pjesnik pripadao nekom derviškom redu ne samo iz razloga što je u ono vrijeme skoro svaki učeniji čovjek bio pripadnik nekog mističkog pravca, nego nas na ovu pretpostavku upućuje činjenica što se među njegovim pjesmama nalazi jedna u slavu halife Alije, koji, kako nam je poznato, kod islamskih mistika uživa naročiti ugled. Osim toga u njegovu divanu ima jedna podulja pjesma u kojoj slavi nekog mladog šejha u koga je tek pomikla brada.⁸ I u pjesmi o Sarajevu u više stihova govori o sarajevskim tekijama i njihovim šejhovima, a naročito ističe mevlevisku tekiju i njena šejha.⁹

Osim spomenutih panegirika (qašida) u M. Rešidovom se divanu nalazi još jedna pjesma posvećena bosanskom namjesniku defterdaru Köse Halil paši,¹⁰ zatim dolaze hvalospjevi Mehmed paši i defterdaru Mustafa i dobrodošlica bosanskom namjesniku Seifullāh (ili Sefer) paši.¹¹ Deveti stih ove pjesme je kronogram iz koga se vidi godina prvog imenovanja ovog namjesnika na Bosnu god. 1114/1702.

Najdulja je u ovoj zbirci pjesma koja govori o Sarajevu. Ima 128 stihova u remel metru. U prvoj polovici pjesme pjesnik jadikuje zbog nestalnosti svijeta i promjenljivosti ljudske sreće, a u drugoj slavi ljepote Sarajeva. Prvoj polovici je naslov شهر سرای حقنده سرای بوسنه لك احراراق حقنده دنيلشدر.¹²

Sve su Mehmed Rešidove pjesme na turskom jeziku, a samo dvije i to ona koja je posvećena halifi Aliji i ona koja slavi rumeliskog kazi askera, pisane su perzijski. Iza ovih dugih pjesama u divanu ima alfabetskim redom rime poredanih jedanaest gazela (posljedni je valjda dodat kasnije, jer bi, prema rimi, trebalo da stoji prije). Poslije gazela slijede dva kronograma od kojih se prvi odnosi na češmu koju je u Travniku sagrađio spomenuti Halil paša, a drugi veliča nekog Jusufagu, zapovjednika čauša, koji je popravio pokvarenu vodovodnu mrežu koju je po Mostaru svojevremeno razveo Rōznāmeći Hajrī.¹³

⁷ Vrlo je interesantno da je Sabit imao dva Mehmeda, koji su bili njegovi epigoni. Jedan je od njih naš Mehmed Rešid, a drugi Mehmed iz Tekfurdağa, poznat pod pjesničkim imenom Šehri. Sa Sabitom se upoznao i od njega učio kada je ovaj bio kadija u spomenutom mjestu (J. Rypka, o. c., str. 79 i 83). Među pjesnicima kojima je Sabit služio kao uzor Rypka ne spominje Mehmed Rešida (Rypka, o. c., str. 123 i 124).

⁸ U turskoj literaturi je ovaj predmet (تاریخ خط) često opjevan (Rypka, o. c., str. 55 i 56).

⁹ I Sabit Uzičanin u svojoj poeziji pokazuje naročitu naklonost prema mevlevskom redu (Rypka, o. c., str. 92, 93 i 111).

¹⁰ Bosanski namjesnik od 1698—1702. Bio je dobar prijatelj Sabitov (Rypka, o. c., str. 80—81).

¹¹ Bosanski namjesnik od 1702—1703 i od 1709—1710. Rodom je iz Maglağa. Vidi Sāl-nāmei vilāyeti Bosna iz 1293, str. 46 i Bašagić, Kratka kupta u prošlost Bosne, str. 88 i 89.

U Kronici M. E. Kadića (V, 65) nalazi se prvih devet stihova ove pjesme, a prije toga (V, 4) ima još deset stihova iz posljednjeg njezina dijela.

¹² M. E. Kadić je u svojoj Kronici (IV, 270—275—2) najprije zabilježio drugi dio pjesme, a tek onda prvi.

M. Handžić je u svome radu »Sarajevo u turskoj pjesmi« (Sarajevo 1944) štampao i preveo samo drugi dio.

¹³ M. E. Kadić, Kronika V, str. 53a. U časopisu »Naše starine« iz 1956, na str. 192 M. Mujić je netačno reprodukovao i preveo kronogram koji govori o popravku mostarskog vodovoda.

Poslije nekoliko praznih listova u rukopisu M. Rešidova divana ima jedan kronogram o gradnji češme u Sarajevu u Carevoj mahali, koji je spjevao poznati sarajlija Mejlī i još jedan kronogram o popravku Careve džamije u doba sultana Meğida.

Iz navedenih podataka se vidi da je Mehmed Rešid bio u sličnom položaju kao i njegov uzor Sabit. Obojica su težili da dobiju nastavničko zvanje, sa koga se obično dolazilo na više državne položaje. Kao i svi turski pjesnici, koji su se i u tome pogledu ugledali na perziske pjesnike, i Sabit i Mehmed Rešid su se služili panegiricima u slavu savremenih velikaša da bi popravili svoje materijalno stanje. I Mehmed Rešid i Sabit su prilikom najezde neprijatelja bili materijalno pogođeni.¹⁴ Konačno izgleda da je oba pjesnika do kraja života pratila manje-više slična sudbina te su se morali zadovoljiti mnogo skromnijim položajima od onih na koje su, svjesni svoje obrazovanosti, polagali nade.

Listajući Mehmed Rešidov divan mi ćemo se brzo uvjeriti da on, kao ni Sabit, nije originalan pjesnički talenat. To uostalom vrijedi za najveći broj turskih pjesnika koji su se ugledali na perziske klasike nastojeći da nedostatak originalnosti misli naknade jezičkim i poetičkim virtuoziitetima. Imajući ovo u vidu, za Mehmed Rešida možemo reći da ne zaostaje mnogo za svojim savremenicima.

Ugledajući se na svoga uzora i savremenika i Mehmed Rešid se u svojim kasidama hvali i ponosi svojim vrlinama (iftihār). To se naročito vidi u perziskoj pjesmi o halifi Aliji. Ovaj su manir turski pjesnici naslijedili od svojih perziskih uzora i bilo bi nepravedno kad bi ga mjerili mjerilom našeg shvaćanja skromnosti.¹⁵

Da bi se stekla vjerna slika o pjesničkoj vrijednosti M. Rešidovih radova, ja ću ovdje prevesti dijelove njegove »Mīrāğiyye« sa turskog i pjesmu sa perziskog kojom slavi halifu Aliju, zatim još dva gazela, jedan kronogram i na kraju jednu njegovu polemičku pjesmu, koje nema u njegovu divanu, nego sam je našao u bilježnici M. E. Kadića (Gazi Husrevbegova biblioteka S. br. 134).

I

M'IRAGIYYA¹⁶

Poznata je stvar da su na arapskom, perziskom i turskom jeziku napisane mnoge pjesme u kojima se slavi Muhamedovo rođenje (mevlid) i njegov put na nebo (mī'rāğ). U našim krajevima je najpoznatija M'irāğiyya koju je spjevao Sabit Uzičanin po uzoru na Gani-zāde Mehmed Nādirījev istoimeni spjev. Već je prije istaknuto da se sarajlija Mehmed Rešid divio svome zemljaku Sabitu da je stajao pod njegovim uticajem i da mu je posvetio poseban hvalospjev. Taj se uticaj ogleda i u ovoj M'irāğiyyi, koja je vjerna kopija Sabitove. Ne samo da kompozicija i forma u ovoj Rešidovoj pjesmi potpuno odgovara onoj kod Sabita, nego su i pojedini dijelovi u oba spjeva vrlo slični.

Metar je u obje pjesme hezeğ, koji u ovoj vrsti poezije pored remela i režeza najčešće dolazi. To zbog toga što su ovakve pjesme obično duge pa je pjesniku lakše stvarati stihove u jednostavnijim metrima. Uvodni dio pjesme, u kojem se

¹⁴ Rypka (o. c., str. 62 i dalje) ne može da odgonetne kakva bi to neprijateljska navala mogla biti, koja je Sabitu zadala tako težak materijalni udarac i prouzrokovala brige za familiju. Mislim da je i njega zadesila ta nesreća prilikom provala austriske vojske, koja je, kako je poznato, iza poraza Turaka u Slavoniji, prodrla čak do Skoplja.

¹⁵ Rypka (o. c., str. 57-58) tu pojavu sasvim umjesno opravdava sljedećim riječima:

»Nun ist es gewiss nicht notwendig, die Iftihārs der morgenländischen Dichter wörtlich zu nehmen, denn sie stellen nur ein von den begrenzten Themen der persisch-türkischen Poesie vor, womit die Dichter nicht so sehr sich selbst zu loben beabsichtigen, als vielmehr ihre Tüchtigkeit in der Erfindung neuer Gedanken und neu aufgefassten Bilderdetails demonstrieren wollen.«

¹⁶ U rukopisu je naslov ove pjesme نعت شریف

opisuje ljepota noći, kod Sabita zaprema 20, a kod Rešida 27 stihova. Kod Sabita su Muhamedu posvećeni stihovi od 21—54, a kod Rešida 27—66. Opis Muhamedova puta na nebo sadržan je kod prvog od 55—101, a kod drugog od 66—107 stiha. Konačno zaključena invokacija i molitva kod Sabita dolazi od 102—111, a kod Rešida od 108—120 stiha. Kod obojice istom riječi (خوشا) počinje pjesma i invokacija (خدائوندا).

Već na prvi pogled dade se ustanoviti da Rešid Sabita oponaša ne samo vokabularno nego i misaono. U formi pjesme Rešid je pokazao veću vještinu od Sabita, jer se kod njega od 28—39 stiha (i još u nekim pojedinačno) rimuju ne samo krajnji slogovi stihova, nego se još među se rimuju obje polovice prvog sa prvom polovicom drugog polustiha kao što smo to vidjeli u njegovoj pjesmi upućenoj šejhul-islamu Fejzullāhu.¹⁷

¹⁷ Mirrāgiyyu od Sabita Užičanina obradio je i preveo M. Handžić (Sarajevo 1940). U uvodnom dijelu autor je dao podatke o Sabitu i drugim turskim pjesnicima iz Užica. Kako međutim Handžić nije znao perziski, a ovaj spjev vrvi perziskim elementima, u prevodu Mirrāgiyye napravio je dosta pogrešaka. Ja ću se ovdje ograničiti da ukažem samo na najkrupnije.

Vokalizacija je na mnogo mjesta pogrešna pa nas navodi ne samo na krivo čitanje arapskih (n. pr. بِحَسْرَةٍ mj. بِحَسْرَةٍ) i perziskih riječi (kao تهنك تهنك), nego to nekad dovodi u pitanje i pravilno shvatanje stiha.

U 2 stihu Nādirijeve pjesme (str. 14 i 15) riječi تندرؤ آمو (bronzoga gazela (čita تندرؤ) i daje im nemoguće značenje »gazela oštra lica«.

U 3 stihu iste pjesme izraz توغ شاهي prevodi »carski tug« premda se iz stiha jasno vidi da se tu misli na cvijet, koji još i danas sarajevski cvjećari nazivaju »tugi šah« (Fritillaria imperialis).

Tumačeći stih 9 (str. 41) trebalo je istaknuti da je Kajhusrev pretstavnik carstva svjetla (Iran), a Afrāsjāb carstva tmine (Tūrāna), čijom su vječnom borbom ispunjene stranice Šah-name.

U stihu 10 (str. 33) riječi بر تالی پوئل پیرهن چکدی prevedene su »... je lada plavog mora uzela na se žični oklop«, a treba »obukla je bogato vezenu košulju«.

Stih 11 (str. 33) posve je nejasno preveden, jer je, po svojoj prilici, tekst stiha netačno naveden.

Isto je tako netačan prevod 16 stiha.

U stihu 20 (str. 21) izraz شامک nije preveden (str. 33). Prevodilac je očito bio u nedoumici misleći da ta riječ znači »večernji«, a međutim ovdje znači »sirski«, jer su sirska Arapi na Istoku u velikoj cijeni zbog svoje ljepote.

U stihu 36 (str. 34) konstrukciju طین عتوم što znači »pešatna ilovača« prevodilac nije shvatio pa je taj stih (str. 44) nejasno protumačio.

U stihu 39 (str. 23) mjesto کول اوکوسی prevodilac čita کول اوکوزی i onda (str. 35) prevodi: »jadni lug« mjesto »glavnja garišta«.

U stihu 41 (str. 33) rečenicu جن اولدی وسویله prevodi »džin je od straha umro« mjesto »(satana) je usljed uznemirenosti poludio«.

Kod stiha 58 (str. 25) riječi عالم کبرا prevedene su (str. 36) »najveći prostor svijeta«, a taj izraz uistinu znači »makrokosmos«.

Stih 75 preveden je (str. 37): »A ona svijetla repatica što nebo krase jest njegov zlatni tug, koji je naprijed otišao«, a treba prevesti: »Ona svijetla repatica što nebo krase jest tug od zlatnih struna (koji leprša za njim) pošto je on već izmakao na viši položaj«.

Stih 79 (str. 28) odnosi se na planetu Merkur, a ne na Muhameda kao što prevodilac (str. 47) uzima.

Stih 84 i 88 (str. 28) posve su pogrešno navedeni, a u stihu 90 (str. 29) mjesto بکة و تباها treba da stoji تک و تباها što znači »samo sam«.

Jednom riječi ovaj spjev očekuje novu kritičnu obradu.

Tekst

- 1 خوشا شام نهاری البهء لیله اسرا
 ظلام شبیی یوخسه یوم دیری ایتمکه تطیر
 که اولشدی ظلام غمدن عاری صبح عید آسا
 ظلام شبیی یا اهل هوئی قویمنه قیده
 پراولش عنبریه مجمر روزی شب ظلمایا
 ظلام شبیدر یوخسه دوات چرخ اولوب منکوب
- 5 نهار و شبیدر یوخسه یونه آیکیدر مشدر¹⁸
 فلک انجم ایله تازه شکفته بر چیچکلکدر
 زمانه دختری اوزره دورنکی جامه زیبا
 نه غم کرخاکریز اولدیه ورد احمر خورشید
 دوشمنش جادهسی آق مرمریه اورته دن کویا
 یورینه بتدی وافر تازه و تر غنچه بیضا
 ایچنده جابجا نورسته نسرین تر و رعنا
 دوکلدی غله انک ایچندن عنبر سارا
- 10 شفق ظن ایتمه آتون طوبوش طفلی کم ایتمشد
 جواهر قفمه مغفر باشه اورمش بریل زنگی¹⁹
 بو پر چرخ آغلر قانله باصد چشم خونیا
 سرین تیغ هلالیله دوشوروب رستم بهرام
 چیقوب آلدی ید تسخیره بوم²⁰ روزی سرتاپا
 دم سفید²¹ روزیله چرخ اولدی خون آلا
 دکل انجم یوزه چیقیدی نیجه اصداف لا تحصا
 چبقارمش شیجراغش طشریه توریم حضرا
 قویوب دوشدی ایچندن خاکه اول یاقوته حمرا
 اثر قالمش نیجه خوی قطره جسمنده آنک حالا
 عطارد یازدی مکتوب اوستنه قویر و قلی بر امضا
 کوردی شیجراغ آسا هزاران بیضه بیضا
 اکاکوز دکمیه ار ساکنان عالم بالا
 یه چرخه چیقودوب ایتدی شب فسقیه ار اجرا
 تاش ایتدی زمان بر آق بو نیجه کوهر یکتا
- 15 وار ایسه خلقهسی انکشتر چرخک قیولدیکم
 مکر کون تاب تف تبه درلتمشدی کردونی
 دکلدر کھکشان دستن اوزاتمش آله اوغری
 دکلدر نجم دمدار²² اولغه آق شهرامینی شب
 اوچوب طلوس زدن بال کردون آشیاتندن
 سیه روپوش چکدی شاهد خورشید روی روز
 حقیض²³ ارضه باتدی کرچه مهرک چشمهسی لیکن
 شهاب الماسی ایله شیجراغ²⁴ مهردن کور کیم

¹⁸ U tekstu stoji کوردشدر²⁰ U rukopisu روم²² U rukopisu دمدرا²⁴ U rukopisu je dragi kamen koji je plod pjesničke mašte.¹⁹ U rukopisu رنگی²¹ U rukopisu stoji بوسفید²³ U rukopisu حقیض

- زهر مهر زمان ناره قودی قصدی اریتمکدر
 شفق طن ایتمه²⁶ بر کلکرون اتککک باغلمش کردون
 کوردی²⁵ دانه سیماب وافرا نجم زهرا
 دکل شب کل نورافزای اعیاندر او کیم انجم
 25 اوشب بر دختر مشکین ذوآب ماه رخدر کیم
 اوشبدر انجم ایله بر بنفشه زار²⁸ شنم بر
 اوشب معواجه آغوب قطع پایه ایتدی پیغمبر
 ندیم حضرت وحدت علیم حکمت خلقت
 حکمدان کتاب حق سبق آمو زهر مغلق
 30 مراد طینت آدم نواد فطرت عالم
 حکیم علم ربانی علیم سر فرقانی
 سپهر عالم ارواح بدر کیتی اشباح
 دیدر مهبط جبریل کنندی مورد تنزیل
 حیب لی مع الله³⁰ پایه نور محض بی سایه
 35 ولی دین ازهر مقتدای کل پیغمبر³¹
 امیر معشر محشر ظهور قوم جرم آور
 عصات ملتی شافع³³ مکان امتی رافع
 او ذات احمد و محمود نور حضرت معبود
 محمد واضع شرع متین ذو العز و التسمکین
 40 لسانی ترجمان الحکمه ام الکتاب حق
 جینی³⁷ مطلع الانوار خورشید نبوتدر
- کوردی²⁵ دانه سیماب وافرا نجم زهرا
 آنی بزم جهان زهره²⁷ رقاض ایلمش زیوا
 چکوب میل شهابیله عیون ایلدی بینا
 دراری پرنله جبهه سین ایتمش کهر پیوا
 اوشبدر صومه تقشیله متقش بر سیه کمنا²⁹
 اوشب اولدی مصاحب مالک کونینه اول دانا
 قسیم رحمت امت کلیم طور او ادنی
 قمودن علمله اسبق تلمذ کار ما اوحی
 جواد منحت هردم بنی اکرم مولا
 قرین فضل رحمانی امین کنج او حینا
 او مددوح خدا مداح بادنی همه اشیا
 او امی ذو التأویل علم آموز هر دانا
 رسول ماه آیه هم مخاطب کشته لولا
 خطیب لا مکان منبر جدیر پایه علیا
 شه کرو بیان چاکر خدیو³² کشور معنا
 کنه زنجورینه نافع سوزی داروی روح³⁴ افزا
 او روح جمله موجود اصل صورت و معنا
 امام انبیا و موسلین آن صاحب التقوی
 دلی³⁵ پر بدر³⁶ کامل مستفیض نور ذات اما
 فوادی مخزن³⁸ الاسرار علم جمله اسما

²⁵ U tekstu کوردی²⁷ U tekstu زهر²⁹ U tekstu کمنا³⁰ Cilja na Muhamedove riječi v. Handžić, str. 43. فی غیر ربی³¹ U tekstu پیغمبر³³ U tekstu شافی³⁵ U tekstu ولی³⁷ U tekstu جینی²⁶ U tekstu اقمه²⁸ U tekstu راز³² U tekstu خدیو³⁴ U tekstu روح افزا³⁶ U tekstu بدر³⁸ U tekstu مخزن

فمالي تطفة الاحرار زهاد ذوى التقوى
 دخى مثناسى ايدى آدمك ما بين طين و ما
 اولوپدر مفلسان طاعنه بر كنز لا يفتى
 جمادا نه خطابى ايلدى نطق فصيح اعطا
 اولوزشله بولوب كسرى ييقلدى³⁹ غرة كسرى
 يوزيمى قالدلى عرى بر دخى دعوامى ايله عرى
 نوله طوغد قده⁴⁰ ايتسه نور نار⁴¹ كهو نا پيدا
 نه ممكن باطلى حقاك ياننده ايلمك اجرا
 نيجه ييل شوق بوس پايى اغلندي آبي زيرا
 سماوه چيقلدى صافى صو اولوب تحت اثرى دن تا
 كه معلى صبح ايتدى ايا قدن دوشمشى بر پا
 انى بر پاى چوپين اوزره امرى ايلدى پويا
 ته ممكن اوليه فرمانبرى مهر جهان آرا
 قمو انسا نه اناك ذا تيدر انسان عين آسا
 كمينه فيضدر انفاس لعلندن دم عيسا
 همان ديكده كده فيضيله نما بوله قورى خرما⁴²
 دو قوتدى مهرايله منمش پرده ديا
 هوا سينه دونمش عاشقيدر ابر پر سودا
 زمينه سناستى تحمیل ايتمزدى او شه اصلا
 قيوب بر مشت خاكيه قلنجه آنلرى رسوا
 زانسنزدن اولى الانكاره اخبار ايلدى انشا
 شعاع طلعتندن اولدى بينا ديده اعمى
 اكا ايتدكده اول سلطان بر انكيشته ايما
 نجوم ثا قباتى قده ممكن ايلمك اخصا

³⁹ U tekstu ييقلد⁴² U tekstu حرما⁴⁰ U tekstu طوغد قده⁴³ U tekstu طهراق⁴¹ U tekstu ناره

كلامى درنظامى سبحة الابوار قدسيه
 نبي كل ارواح اولشدى روح پز نورى
 كرىمى كيم اناك قدينه كنجينه عفرى
 45 بليغ صاحب فصل الخطاب روح بخشا كيم
 قدم بصد قده دنيايه تنزل اولدى كهوستان
 حضيض ذلته اولدم ييقلدى خاكسار اولدى
 نبوت مهري لامعدر جمال تا بنا كندن
 ملوك دهر سوزده لال اولوب حصر اولدى خوفيله
 50 كم اولدى آب ساوه صنمك ارضك كوز يازى
 صو سزدى مشربينه بونجه ازماندن كه سرعته
 قدوم معجز ملزومه جانلر تشار اولسون
 يوغيكن جاني دپو نمك يوندن نخل بستانك
 لباس نور احسانيله كيمش بنده سيندر اول
 55 نوله جسمى سراپا محض نور باصر اولسه
 نوله ابللى ويرلدوب قوت زهر آلودى سويلتسه
 اناك دست لطيفى معجزه يينو عيدر چو قمر
 او شاهه احترا ميچون دركه نه يد قدرت
 نوله ايرليوب مجزوبى اولسه دائما اناك
 وجود ين رحمة للعالمين ايتمك ايله بارى
 60 اعادى برونه ديدى طوپراق⁴³ باشز اوزه
 نبي مرسل حق اولدوغى هب انسه جن
 جمالى خوب فالى شولقدر فرخنده اختردر
 قمر اولدى فلكده پاره پاره سعى امرنده
 65 يتراى خامه سيمك معجز اناك حدى معجزدر

- ایدوب اول هزاران اعترافات عجزو تقصیر
 کلوب اول شب حبیبه پیک باری حضرت جبریل
 او رخس تیز دو کیم هر نه دکلو ایسه سرعت
 او رخس تیز تازش 44 کیم فضای 45 آسا نیدن
 70 براقی کیم دمدن پر نمونه کا کل غلمان
 نه دم رخس سنبلد سته باغ بهشتیدر
 کورین قرص ماه طاقی 46 یا لیل اسراده
 دیدی جبریل باری جلیل ایدوب سنی تجیل
 دیدی کلسون حیم بهره مند ذوق وصل اولسون
 75 کل ای نور عیون انبیا و اولیا کل کیم
 سعادتله سرای امهائیدن بو شب ایچره
 عزیمت ایلدی علییه بو دنیای سفلیدن
 امام اولدقده 47 صف انبیایه انده کور سیدک
 قیلوب اول جای آقد سده صلاتی قوبه لله
 80 فلکده کهکشان صنمک قمر خدمت ایدوب اولم
 عطارد پر برات ریک افشان ایلمش تحریر
 دکل انجم قیروب سازین طاغندی ققمه اصدافن
 سعادت ویردی شویله مقدمی مهره که دنیا به
 سپهر پنجم ایردکده بهرام ایلوب قوللق
 85 تورد نوره خاک پای رخشن طالب اولشدی
 زحل فیض عمیم نظره سینه اولیوب قابل
 مقام سدره به ایردکده اول شه حضرت جبریل
 جدا قالدی او حضرتدن او یرده صد تحسرله
- حیب خاتک معراجی وصفن ایلکل املا
 کتوردی اکه بو رخس نظر سیر فلک پیما
 ایر شمزدی ایزی توزینه انک و هم چاپک پا
 کچوب نور بصر ایر کور میه اکا قضا اصلا
 براقی کیم حسود تار یالی طره حورا
 نه تار یال تار پرتو مهرجان آرا
 نشان سم زرینی قانوپدر چرخده آیا
 سکا قلدی سلام و بو براقی ایلدی اهدا
 بکا مهران اولوب همصحبتم اولسون بو شب تنها
 سنی کوزلو نیچه کوزلرله بو نه طلام بالا
 بنوب اول رخس کوربی پر اورزه اول شه والا
 او نوره جلوه گاه اول اولدی مسجد اقضا
 قوان بدر تام ایتدی پرون بو پر جده کویا
 عروج ایتدی سناوات اورزه جبریلله روح آسا
 او شاهک مقد مینه ایتدی پاند ازان دیا
 نبوت 48 خاتمی مخموم 49 ایدوب جاهن ایده ایتا
 بیلور ناهید کیم قانون اویمز شرعنه اصلا
 آئی تاحشر ایتدی فیاض ینیت کبرا
 بکردن تیغ اول شاهن او کینه قوشدی سک آسا
 آئی وزنه ترازو ایلمشدی مشتوی پیدا
 باش اوستینه آتک چوکدی 50 منحوسیت عظما
 کلام لودنوت لاحترقت یله اولوب کویا
 حیدینن جدا قالش مثال عاشق شیدا

44 U tekstu تارش

47 U tekstu اولدکده

49 U tekstu محموم

45 U tekstu قضا

48 U tekstu ایه اوستینه آتک Iza riječi treba zamisliti

50 U tekstu چوکدی

46 U tekstu تاقی

- کلوب رفوف او مجوبه قوجاغن ایلدی ماوا
 90 ایروب بر بحر نوره آشدان⁵¹ اول دخی قالدی
 حیپ حق طلوب اول نوزه کندی تک و تنها⁵²
 شورسه بر مقام نیمشاله ایدیکم انده
 جمیع حاسه دهکانه حسی اولدی نا پیدا
 مقام خوش که نام بزم خاص الخاص او ادا
 او پرده مالک الملک ندیبی اولدی اول دانا
 هیولسی حورفک حالی اولتسزین اما
 95 قلوب چوق کفت و کویکم و کیف اولدم حیپيله
 بو صحبت طرفه صحیتدر او عین جامعیتدر
 نیجه اسرار نهانی اکاحق ایلدی افشا
 بورمزمک فهمنه یوق اقتدار عقل ذوالارا
 ینه زیب و جودی اولدی کیتی صور آرا
 تهی قالمش ایکن روح رواندن قالب دنیا
 سباع جان ودل زینتفرزاسی چوق در معنا
 100 دخی چوق نعمت حقه او لطف اسی سباب اولدی
 نیجه ایار عقول سافله انکار معراجی
 نخستین روزمه پنج نوبت دعوت مولا
 خوشا قلبی ابو بکری که صدق قصه معراج
 نیجه ممکن ضیای موره حیلوله ایله مینا
 زهی عدل عمر کیم ظلم مرفوع ایدی عهدنده
 قمرده نوروش ایتدی درونده متروجا
 خوشا عثمان ذی النورین استجیاسی کیم آلان
 105 زهی باب حکم یعنی علی علم عالم
 نه اولدی قوتی عینی حیپیک یعنی سبطینی
 که عقل کل دلی یاننده ساده لوحدر کویا
 همه اصحابی شویله والد توحید باریه
 اوله یوزقاره صبح حشره دک غداره دنیا
 قمونک اقتدا سیدر نجوم آساهدی پخشا
 ایاکیم ضالینه رحمتک ایله هدا اهدا
 نسیه ائمه رشید بی رشادی سن شهنشاهها
 110 بن اول صاحب کناهم کیم مثالم وارمی عالمه
 طولانوب چرخ اولش مشعل ایله مثللی جویا
 بن اول صاحب کناهم کیم اولور لسه اکر واقف
 جمیع اهل محشر ایلیه جرمندن استحیا
 بن اول صاحب کناهم جرمه نسبت ترازوده
 مقابل قونسه مو مقدار اولور دنیا و ما فیها

⁵¹ U tekstu اشدان⁵² U tekstu حزان⁵³ U tekstu تکه تنها⁵⁴ U tekstu موجه موجه

- چيقه عرشه دكين مملو⁵⁶ اولوب اول عرصه پهنا
 روا كورمه اوله بويوز قواقله قولك رسوا
 مدد ثم المددايله عاينيله انى اطفا
 هدايت ايله انى دين ايبان اولدين يئما
 سزاكور عقل قدسيدن بكا يو شمه اعطا⁵⁷
 عليم اولين و آخرينه ايلمك انبا
 ايله ميناء مشكيندن فروغ طلعتن ابا
 ايره بزدن درود روشنا چون انجم زهرا
- بيغلقدده⁵⁸ قيامت موضعنده توده جرمم
 بوجرم آلودی آب لطفك ايله شست و شوايله
 115 هراى غير ياقدى خانمان عقل و هوشم آب
 بتان كافران كيشه كوكل اولش پوستنده
 درينا عاقله درك ايلمكدن عاقله قالدی
 سكا معلومدر احوال هر كس هيچ حاجت يوق
 ته كيم مهر عروسی حجله چرخه كزوب هر شب
 120 روان طيب پيغمبره و آل و اصحابه

Djelomičan prevod

1 Krasno li je i kao dan svijetlo predvečerje noći M'irağa. A ta noć je svijetla, bez imalo tmine, kao blagdanska zora.

2 Je li to zbilja noćna tmina ili je dan koji je poput kadionice ispunjen ambrom tamne noći da bi nakadio samostansku družinu (stanovnike ovog svijeta)?!

3 Je li to noćna tmina ili je ovaj svijet poput ljepotice raspleo svoje kose da bi sputao zaljubljene?!

4 Je li to tama noći ili se mastionica neba prevrnula i na bijeli list — dan se izlilo mošus mastilo?!

5 Jesu li to dan i noć, šta je? Ili je vrijeme svoju kćer obuklo u krasnu odjeću u dvije boje?!

6 Nebeski svod sa zvijezdama kao da je cvijetnjak tek procvjetalog cvijeća po čijoj sredini je put obložen bijelim mramorom.

7 Pa šta ako se razasu crvena ruža sunca? Eto mjesto nje poniče obilje svježih, bijelih ruža.

8 To nije noćna tmina nego svježiji perivoj sumbula u kome su mjestimice procvale sočne i krasne divlje ruže.

9 Na zemlju pade nebeska mastiona, otvori se njen zlatni poklopac i izli se čista ambra.

10 Ne misli da je to večernje rumenilo. To nebeski svod iz stotinu krvavih očiju roni krvave suze za svojim izgubljenim djetetom — zlatnom loptom.

11 Pojavi se crnac vitez sa draguljima iskićenom kacigom na glavi i pod svoju vlast potčini cijelo carstvo dana.

12 Mars poput Rustema⁵⁸ odrubi njegovu glavu mačem mlađaka i njegovom, poput dana bijelom krvlju, okrvavi nebeski svod.

13 Noć iz svojih dubina uzavre poput uzburkanog Crvenog Mora i razli se, a na njenoj površini pojaviše se ne zvijezde nego bezbrojno mnoštvo školjki.

14 To nije Kumova slama nego kradljivac koji je pružio ruku da krađe pa je Bik iz plavetnog mora iznio svoju svjetiljku⁵⁹ da bi ga osvijetlio.

⁵⁶ U tekstu بیتلادکده .

⁵⁸ U tekstu مولر

⁵⁹ U tekstu المنار

⁵⁸ Rustem je proslavljeni junak starog Irana.

⁵⁹ Po priči je »šebčirag« dragulj koji vođeni konj u noći iznese u ustima na kopno pa ga stavi na zemlju i koristeći se njegovom svjetlošću pase.

15 Ako nebeski svod ima svoj prsten, on je slomljen: on ga je stavio pa je spao i iz njega je na zemlju pao crveni rubin.

16 Kao da je sunce svojim sjajem, parom i toplinom natjeralo znoj na nebeskom svodu pa je na njegovu tijelu kao trag ostalo mnogo kapi znoja (sitne zvijezde).

17 To nije zvijezda repatica, već je Merkur, gospodar bijelog prostranstva, bacio zavinuti potpis na pismo da bi bila noć.

18 Zlatokrili paun prhnu iz svoga gnijezda i ukaza se, poput noćnih svjetiljki, na hijade bijelih jaja.

19 Dan, ta blistava ljepotica, navuče crnu koprenu, da ga ne bi urekli stanovnici gornjeg svijeta.

20 Sunce je istina utonulo u zemaljske dubine, ali ga je noć uzdigla pa baca mlazeve na nebeski svod.

21 Pogledaj, kako vrijeme dijamantnim krijesom od sunčanog dragulja reže mnogo krasnih blistavih dragulja.

22 Vrijeme je zlatno sunce stavilo u vatru da bi ga prečistilo pa je (u tu svrhu) donijelo kao komadiće žive mnogo sjajnih zvijezda.

23 Ne misli da je to večernje rumenilo. To je nebeski svod obukao ružičastu suknju, jer ga je Venera odredila da kao plesač zabavlja društvo ovog svijeta.

24 To nije noć, nego je antimon koji pojačava očni vid, i koji su zvijezde pomoću štapića krijesa podvukle pod svoje vjeđe i oči su im progledale.

25 Ta noć je djevojka sa mošuš pletenicama, kao mjesec krasnim licem i čelom urešenim biser-plejadama.

26 Zvijezdana je noć rosni vrt ljubičica. To je zlatnim vezom izvezena crna svilenka tkanina.

77 Iz ovog niskog svijeta vinu se on u visine. To se je svjetlo imalo najprije pojaviti u svetištu Jerusalema.

78 Kada je stupio pred redove vjerovijesnika kao predvodnik u molitvi, rekao bi da je u jednom sazviježdu sastao pun mjesec i Plejade.

79 Obavivši na tom najsvetijem mjestu za božju ljubav molitvu, pope se on poput duha s Gabrielom na nebo.

80 Ne smatraj da je na nebu Kumova slama. To je mjesec prilikom dolaska vladara prostora prostro bijeli brokat.

81 Merkur je napisao dekret i slova posuo zlatnom prašinom i snabdio ga vjerovijesničkim pečatom u namjeri da njegov položaj ovjekovječi.

82 Nisu to zvijezde, nego je Venera razbila gitaru i razasula školjke kojim je ona bila ukrašena, jer zna da ona nikako ne odgovara njegovu zakonu.

83 Njegov dolazak toliku je sreću donio suncu da ono do sudnjeg dana po ovom svijetu sipa najveću blagodat.

84 Mars je izrazio pokornost i s mačem o vratu poput psa požurio pred tog vladara.

85 Jupiter je za novac od svjetla zatražio zemlju ispod nogu njegova konja pa je postavio Vage da bi je mogao izmjeriti.

86 Budući da Saturn nije mogao podnijeti njegov općeblagotvorni pogled, na njegovu se glavu sručila velika nesreća.

87 Kad je taj vladar prispio do područja »Lotosova stabla«⁶⁰ blagorodni je Gabrijel rekao: »Kad bi se ja tamo primaknuo, sagorio bih«.

88 Na tom mjestu on je izostao iza preuzvišenog (Muhameda) izražavajući mnogostruko žaljenje kao zaljubljeni koji koji se rastaje od svoje drage.

89 Tu je ostao i kao munja brzi Burāq⁶¹ pa je došao Refref⁶² i preuzeo miljenika sebi u naručje.

90 Došao do mora svjetla i on (Refref) izostade iza svoga poznanika i božji miljenik uronu u svjetlo i nastavi put sam samcat.

91 Tako idući stiže do jednog bezprimjernog mjesta gdje prestaje svih deset osjetila.⁶³

II

PJESMA U SLAVU ČETVRTOG HALIFE ALIJE

<p>عقل کل را بکنم نکته شناسی تعلیم
سخنم ذکر کند روح قدس با تعظیم
افکنم در کهر فود بدقت تقسیم
در دمی دور کشت دائره عرش عظیم
بر زبان چون بشود ناطقه با طبع کلیم
حجلی پرده و جنات ارم کشته عدیم
معنی⁶⁴ عذب کند جوش⁶⁵ چو جوی تسنیم⁶⁶
کرده از محض لطائف ید خلاق علیم
خوانم از سحر کلامم به بر طبع سقیم
حاملی وحی مکر طبع موا کشته ندیم
لایحات ملکوتیه چو⁶⁸ بر قلب سلیم
همچو الطاف و منح از منش مود کریم
که قضا پر توش افروخت از نور قدیم
شوره خاکی بکند رشک گلستان نعیم⁶⁹
مختفی کشت بکنج صدفی در تیم
معنی⁶⁷ خاص باغبار ندارد تعمیم</p> | <p>1 منم آن مبدع⁶⁴ معنی و بیان طرفه حکیم
منم آن معجزه کویا که بجای تسبیح
منم آن موی شکاف اهل نظره خورده شناس
فکرتم اوج مسیریست که همچون پرگاه
5 میرو ساند شعرا راهمه وحی و الهام
آن گلستان معانیست خیالم که ازو
لطف طبعم بچنان منزلی رفته کز
چو شد ازهر رک من نکته مکر تخمیرم⁶⁷
بجز جش بدم تازه روانی بدم
10 این چنین معجزه کون نظم ندانم زکجاست
در ورود ست معانی بدایع بدلم
بر لطائف نکتم سر زند ازدل هم دم
آن چراغیست دلم تابش اولم یزلی
چو نسیم وزداز کلشن طبعم یکدم
15 شد حیل از کهر نظم و تا دین یم
طرفه مضمون نو ایجاد بمن منسوبست</p> |
|---|--|

⁶⁰ Zamišljeni lokalitet u sferama.

⁶² Ime anđela.

⁶⁴ U tekstu مبدع

⁶⁷ U tekstu تخمیرم

⁶¹ Ime fantastične životinje.

⁶³ Misli na pet vanjskih i pet unutarnjih osjetila.

⁶⁵ U tekstu چوس

⁶⁸ U tekstu چو

⁶⁶ U tekstu تسنیم

⁶⁹ U tekstu نعیم

نیست در طبع یکی فیض چو در ابر عقیم
 انسا طیست در دل کلهاز نسیم
 که بصوتم کنم این تازه غزل را تقسیم
 این چه خطیست پذیرفته بر آبی ترقیم
 کویی در کعبه کمین کرده حرامی تحویم
 روح حور بزودش چو کیفیت جیم
 بنظر ساخت بین قطه موهوم دونیم
 بسکه شد⁷³ از قدر انداز نگاهش دریم
 بدلم جور الیم و بدکر لطف عمیم
 یافت در بزم سخن از همه صدر تقویم
 در اقالیم بیان شوکت بخت دهیم
 بچنین لهجه که ما راست نکرده تسلیم
 لفظ او جمله رکیک و همه معنای ذمیم
 مسکن روح بلی هیچ نشد عظم زمیم
 دعوی لذت کوثر بکند ماء حمیم
 روح راهر سخنش تازه عنایست الیم
 جستن بسط بود از کف پر قبض لثیم
 یاد بادم زچرا یاری⁷⁴ مولای عظیم
 طالباً مغفرت ساقه هذا الایتم
 عفو جو یا شود از لطف خداوند رحیم
 عقل اول نه بجاییست پذیرای تفهیم
 یار مقبول خدا میشود ابلیس رحیم
 کشته خم تا بکند در که اورا تلثیم

در سخن جفت دلم حامل فیضت و دکر
 انشرا حیست⁷⁰ ز⁷¹ فیض نفس من بصدور
 بر فلک جمله ملک زهره صفت میر قصند
 هر که بیند رخس نقش خطش را کوید
 غمز در چشم جمال تو که کشتت مقیم
 تا بعدیست لطافت بزراج ذاتش⁷²
 چشم او کرد سویدای مرا شق بنکه
 سپهر مهر قضا در کف خود لر زاند
 این چه عدلیست که کرد آن شه خوبی قانون
 حیدا طبع نکت ما راست رشید
 ملک موروث⁷⁴ مرادش مکر از خاقانی
 در پس⁷⁶ انداخته انصاف کنون شاعرکی
 آن چنان شاعرک مسخره⁷⁶ کوست کلام
 در چنان نظم کج الفاظ کجا معنی راست
 تلخ ادایک متشاعر که بزود سخنش
 هرزه کو بر الهوس چون بتکلم آید
 تنک طبعی که ز صدرش طلب منشریحی
 این چه عجیبت که من بنده عاجز کردم
 بعداد ثبت الی رب و ایاه و اعوذ
 دست در ذیل شفیعی بزنم بو که مرا
 آن حکیمی که ز حکمتو ری عاقله اش
 آن شفیعی که شفاعت کریش⁷⁸ او میباشد
 آن خلیلی که فلک با همه این عظمت

⁷⁰ U tekstu انشرا حیست

⁷¹ U tekstu و

⁷² U tekstu دانش

⁷³ U tekstu ار

⁷⁴ U tekstu موروث

⁷⁶ U tekstu بن

⁷⁸ U tekstu مسخره

⁷⁷ U tekstu سارخ

⁷⁸ U tekstu شفا عکرش

- 40 آن شه صورت و معنی که همه تکوین را
آن چنان واسع العلم که میان علمش
اسد الله علی انکه شود کرم مذکور
ز سکونش کوره ارض بوی قطعه نون
صفت جود و کرم در دل طبعش مجبول
- 45 بکنند از همه آلاء جان استننا
فیض کبرا شود از لطف اگر وقت خزان⁸⁰
اخگرش راهمه تبدیل بسبزه بکنند
نظارش اوج مسیر یست که با نسبت او
غیبانی که حکیم ازلی تا به ابد
50 صور جمله ظهورات بلوح علمش
کتب اربعه را بر ملل اجرا کردی
معنی ذات فضیلت او را و چون آمد
مینزد جمله اعداء خودش کو بکشد
فخر الامرا صحاب رسول الله
55 مبعض⁸² ذات توحق ساخته⁸³ اشقی⁸⁴ زهمه
نام پر نور تودر وسط کلامم کو یا
من تفسیده جگر را قدحی احسان کن
این زمین نیک بود بانگ طبع تو
تا که ابداع معانی بکنند طبع بلیغ
60 بهزاران درد را از دل اخلاص فرود
دشمنش عبر تلف ز ضلالت ادا
- سلك پروین صفت کرده بر آتش نظیم⁷⁹
نه فلک کشته چودر داوڑه اش قطعه جیم
افکند لرزه شکوهش بدل هفت اقلیم
خلفه عرش ز مجدش مثل حلقه میم
همچو نرمی و خوشی در منش و دأب حلیم
کو باطش نکند جنیان را تنعیم
به بهاران بزند چیده بصد روی نسیم
کوز رحمش بچکد قطره آبی بجیم
مانده در قعر زمین نظره صاحب تنجیم
کرده احکام قضا را بدل او تقویم
قدرت حضرت حق کرده قلم را توسیم
ساختی کرد دل داناش بر انسان تحکیم
نکته اش داد ترکیب ولایت تشمیم
قتل کفار نکردند بمسلم تحریم
انکه نام تو خدا کرده جوادیت تفخیم⁸¹
والی حب تو کرده بر ضایش تکریم
شبهو اغیست بما بین در اری نظیم
آب کوژ چو⁸⁵ شوی تشنه دلان را توقسیم
وقت شد تاك سوری طرف دعا را تو عزیز
تا که افصاح بیان سرزند از زهن سلیم
به ادیها لب ما را در او باد لثیم
دوستش دائم و ثابت بسردین قویم

⁷⁹ U tekstu نظم⁸¹ U tekstu تفخیم⁸³ U tekstu ساخته⁸⁵ U tekstu چه⁸⁰ U tekstu خزان⁸² U tekstu منص⁸⁴ U tekstu اشقی

Prevod

1 Ja sam tvorac stilistike i retorike, čudan mudrac, tako da razumu sve-mira dajem lekcije iz pjesničke vještine.

2 Ja sam čudotvorac riječi tako da Gabriel moje besjede pri slavljenju boga sa poštovanjem izgovara.

3 Ja sam cjepidljaka, oštroman i bistar do te mjere da pomno razabirem biser i rijetke dragulje (riječi).

4 Moja misao leti u nebeske visine i poput šestara u jednom času zahvati krug najviše sfere.

5 Kad moj jezik, Mojsijeve naravi, progovori, nadahne on božanskim nadahnućem sve pjesnike.

6 Moja je mašta perivoj pojmova kakav ćeš zaludu tražiti u mladinskoj sobi i u rajskim vrtovima.

7 Finoća moje naravi je tako daleko dosegla da iz nje izviru ugodne misli kao rajski izvori.

8 Kako iz svakog mog živca izvire duhovita riječ, izgleda da je ruka sve-mogućeg stvoritelja moje biće zamijesila iz samih dosjetki.

9 Moj dah uljeva nov život u konstituciju bolesne naravi, a moje je bajanje bolje negoli moja čarobna riječ.

10 Ne znam odakle mi ovi čudotvorni stihovi? Da me počem nije nosilac božjeg nadahnuća (Muhamed) postavio svojim dvorjanikom?!

11 Divne mi se misli roje u srcu kao iskre tajanstvenog svijeta u zdravu razumu.

12 Svaki čas iz moga srca izbijaju dosjetke, stvarajući (sve nove) anegdote onako kao što iz naravi darežljiva čovjeka stalno izviru dobročinstva i darovi.

13 Moje srce je svjetiljka, koja sja od iskona, jer u je sudbina pomoću iskonskog svjetla zapalila.

14 Kad iz moje duše kao ružičnjaka jedan časak pirne povjetarac, rajski perivoj zažali što nije neplodna zemlja.

15 Najveće zno bisera se stidi kad gleda moju biser poeziju pa se stoga sakriva u ugao kakve morske školjke.

16 Čudne novootkrivene misli pripisuju se meni, jer se povjerljive stvari ne kazuju svakome.

17 Srce, moj drug puno je blagoslova za stvaranje stihova kakva inače kod drugog nema kao u beskišnom oblaku.

18 Blagoslov iz moje duše donosi raspoloženje ljudskim srcima kao što se od povjetarca razvijaju ruže.

19 Kao Venera u sferama igraju svi anđeli, jer ja svojim glasom pjevam melodiju ovom novom gazelu.

20 Ko god vidi blistave crte pisma (toga gazela), reći će: »Kakvo je to pismo moglo nastati na vodi?«

21 Mig koji se smjestio u očima tvoje ljepote izgleda kao razbojnik koji je u odjeći hodočasnika u Kabi pao u zasjedu.

22 Finoća njezina karaktera je tolika da u poređenju s njom spokojstvo rajskih ljepotica izgleda, krivudavo kao arapsko slovo đ (ج).

23 Njezine su oči svojim pogledom raspolovile jezgru moga srca. Gle kako se pogledom može raspoloviti i zamišljena tačka.

24 Sfera sunca sudbine strepi u njezinoj ruci samo zato što strahuje od njezina sudbonosnog pogleda.

25 Kakva je to pravda koju je uzakonila ona kraljica ljepote? Moje srce tišti teška nepravda, a drugo uživa neograničenu milost.

26 Bravo tvome dosjetljivom duhu, Rešide! Ta on je u krugu pjesnika zauzeo prvo mjesto.

27 Valjda je (poezija) moje naslijeđeno carstvo od Hākānija⁸⁶ pa sam u carstvu rječitosti moćna okrunjena glava.

28 Gdje je taj pjesnik koji je pravедnost zabacio za leđa pa da ne oda priznanje našem jeziku?!

29 Takav sićušni pjesnik govori maskarade, u kojima su svi izrazi nesuvisli, a sve znanje loše.

30 Kako će biti pravo značenje u takvim metačnim izrazima?! Istrule kosti ne mogu biti sjedište duše.

31 (To je) nazovi pjesnik koji za svoje stihove, koji su kao ključala voda (pakla) tvrdi da imaju slast vode iz rajskog izvora.

32 Kada brbljavi fantasta počne govoriti, njegova je svaka riječ (za slušaoca) nova teška kazna.

33 Tražiti da ti pruži razonodu duša malodušnika znači što i zahtijevati dar iz čvrsto stisnutih ruku kakva škrtice.

34 Kakvo je to čudo što sam učinio ja, bijedni rob?! Ja se tu moram sjetiti pomoći uzvišenog gospodara.

35 Ovaj grijeshnik traži oprost koji će njegove grijehe pokriti. Više puta se obraćam svome gospodaru, njega (tražim) i (u njegovu zaštitu se) sklanjam.

36 Ja se držim skuta jednog zaštitnika koji će možda za me zatražiti oprosta od milostivog gospodara.

37 To je mudrac, čiji mudri razum nije u stanju shvatiti ni razum svemira.

38 To je zagovornik na čiji bi eventualni zagovor prokleti satana postao cijenjeni Božji prijatelj.

39 To je (božji) prijatelj zbog koga se nebeski svod savio da bi mogao poljubiti njegov prag.

40 To je car vidljivog i nevidljivog svijeta čija je zapovijed sredila svu vasionu poput niza Vlašića.

41 Njegovo je znanje toliko prostrano da u njemu devet sfera pretstavlja kolik tačku u slovu ğ (ج).

42 To je božji lav, Alija, koji ako se spomene, srce cijele zemaljske površine zastrepi od strahopoštovanja.

43 Kad on miruje, zemaljska kugla postane kao tačka u slovu n (ن), a prema njegovoj slavi je krug najviše sfere kao krug slova m (م).

44 U srcu njegove naravi skoncentrisana je darežljivost i plemenitost kao blagost i dobrota u čudi i postupku blaga čovjeka.

45 Ako on svojom dobrotom ne bi odbario stanovnike raja, oni bi se odrekli svih rajskih blagodati.

46 Velika bi sreća bila kad bi jesenski vjetar iz njegova srca donio ubrana cvijeća.

⁸⁶ Poznati perzijski pjesnik iz XII vijeka.

47 Kad bi od njegove milosti jedna kaplja vode kanula u pakao, supra pakla bi se pretvorila u zelenilo

48 Njegov pogled seže u nebeske visine i u poređenju s njim pogled astronoma ostaje u zemaljskim nizinama.

49 On je poznavalac tajni, jer je vječni mudrac u njegovu dušu usadio odredbe sudbine.

50 Božja svemoć je peru vječnosti omogućila da slike svih pojava upiše na tabli njegova znanja.

51 Kad bi se njegovo srce postavilo da upravlja ljudima, ono bi među pripadnicima raznih vjera provodilo odredbe sve četiri Svete knjige.

52 Kad se pojavio duh njegove vrijedne ličnosti, njegova darežljivost je postala konačna komponenta bogougodnosti.

53 Umjesno bi bilo kad bi on sve svoje neprijatelje pobio, jer vjerniku nije zabranjeno ubijati neprijatelje.

54 Ponose vladara, družbe božjeg poslanika, ti koga je bog odlikovao naslovom apostola.

55 Onoga ko tebe mrzi bog je učinio najnesretnijim, a svojim zadovoljstvom je odlikovao onoga ko tebe voli.

56 Tvoje blistavo ime u mojim stihovima izgleda kao neprocjenjiv dragulj u nizu bisera.

57 Kada budeš žednim srcima dijelio vodu rajskog izvora, udijeli i meni, čija jetra sagorijeva, jednu čašu.

58 Ova zemlja je lijepa zato što je tvoja narav lijepa pa je (pjesniče) vrijeme da se obratiš molitvi.

59 Dokle god narav stiliste bude stvarala misli i dokle god budu iz zdrava razuma tekli jasni izrazi.

60 Sa hiljadama bolova u srcu punu iskrenosti neka ga cjelivaju naše usne s punim poštovanjem.

61 Neka njegovi neprijatelji uništavaju svoj život u zabludi, a njegovi prijatelji neka se stalno i žilavo drže čvrste vjere.

III

GAZELI

I

صدا سیله ایدر در فلک صد ارغوان پیدا	نه دم که دردیه اولسه پر افغان درون پیدا	1
بو سودائی کوکلده اولده افزون جنون پیدا	نه حکمتدر که قائمه دولدوغچه غمزه مکار	
اولدر صر صر اسنجه ییده موج کو پکدن پیدا	عجیبی آه سرد ایسه سر شک دیدم تحریک	
که اولش بحر زخار ⁸⁸ اودته سنده عین خون پیدا	نظر قبیل مردم خونبارمه چشم پر ⁸⁷ اشکده	
رشیدا اولدی بو قیج ناشناس طبع دون پیدا	سنگ معنای والا رتبه که اولز ابد واصل	5

⁸⁷ U tekstu بر

⁸⁸ U tekstu زخار

2

بر جوهر فرد ايكيه تقسيم اولنيز	بر دل ايكي جانانه يه تسليم اولنيز	1
قتل ايسه قضا عالي تجريم اولنيز	جانان كوزي عاشقاره هپ قيسه ديت يوق	
قاتل حرم كمبده تعظيم اولنيز	حومتلو طوتو چشم خيالن كوكل انجق	
علامه كله بلي تعليم اولنيز	بيهوده نهدر غمز كه آموزش قتنه	
مخصوص رشيدا بلي تعميم اولنيز	اغياردن اولسم نوله جانانه ني مانع	5

Prevod

1

- 1 Onog časa kad se uslijed bola pojavi povik iz srca moga,
Na nebu se, na taj glas, pojavi stotina jorgovana.
- 2 Nije čudo da se, ukoliko (tvoj) lukavi pogled obuzima moju krv, u ovom melanholičnom srcu povećava ludilo.
- 3 Zar je čudo što moj hladni uzdah nagoni suze na oči?! I na moru se pjena stvara kada puše bura.
- 4 Pogledaj moje krvave zjenice u očima punim suza. To je izvor krvi usred razbješnjalog mora.
- 5 Rešide, pokazala se (je) podla narav nekoliko neznanica koji tvoj visoki duhovni stepen nikad neće postići.

2

- 1 Jedno srce nije moguće pokloniti dvjema draganama, kao što nije moguće podijeliti supstancu u dva dijela.
- 2 Kad bi oči drage poubijale sve zaljubljene, ne bi platile krvarinu, baš kao što se ne može okriviti sudbina kad bi zatrla cijeli svijet.
- 3 Srce s poštovanjem čuva viziju oka, samo što se ubica u svetištu Kabe ne može poštivati.
- 4 Uzalud je tvom pogledu tumačiti šta je zloba, jer sveznalicu nije potrebno poučavati.
- 5 Razumljivo je, Rešide, da svojoj dragoj ne dopuštaš da gleda druge, jer ono što je naročito nekom namijenjeno ne može se prepustiti svakom.

IV

KRONOGRAM

بو كشوري عواطف ايله جتته عدیل	صد بارك الله ايتمه در آصف جلیل	1
اقدردی تراونیک اهله عین سلسلیل	ماء الحیاة لطافی فیضیله جمله دن	

عين الحياة قلدى تواری اولوب حجیل	بر چشمه لطفندن اول صویک
اولسون جانده اکه عوض جوی زنجیل	یارب جهانده کیمکه مفیض بو صوی
ایتدی زلال مکر متن عالمه سبیل	اول آصف جلیل سبی خلیل حق
تسنیسی هیج آغزیه المزدی جبریل	بو چشمه یه تنزل ایدوب کورسه صفوق
آب حیاته اولزدی طالب دلیل	بو آب نابه اوغراسه اسکندرک بولی
قدسیلر اولدی شوقی ایله صاحب علیل	بو ماء جانفزا که مقدس ایکن صودن
دیندی بو مایه عین ایله زمزم الخلیل	تاریخ غیبند دله فیض اولدی ای رشید

Prevod

1 Po sto puta da je blagosloven uzvišeni namjesnik (koji je ravan Solomunu kancelaru Aşafu), što je ovu zemlju svojom dobrotom pretvorio u raj.

2 Između ostalog njegova je darežljivost usrećila stanovnike Travnika Vodom besmrtnosti,⁸⁹ jer im je doveo rajsko vrelo Selsebil.⁹⁰

3 To je izvor pitke vode, koja je tako ugodna da se Izvor besmrtnosti od stida pred njom sakrio (u mračne predjele zemlje).

4 Onome koji je na ovom svijetu doveo ovu vodu, naknadi, bože rajskom rijekom Zengëbil.⁹¹

5 Taj uzvišeni vezir je imenjак božjeg prijatelja (Abrahama). On je svoje darove, koji su poput pitke vode, zavještao cijelom svijetu na uživanje.

6 Kad bi se spustio do ove vode i vidio njenu bistrinu Gabrijel, više ne bi ni kušao vode iz rajskog izvora Tesnim.

7 Da je Aleksandra Velikog nanio put na ovu čistu vodu, ne bi on tražio vodiča do Izvora besmrtnosti.

8 Kako je ova životvorna voda sveta, svetačka bića boluju od vodene bolesti usljed čežnje za njom.

9 Datum (ove česme) doprije iz tajanstvenog svijeta u tvoje srce, Rešide. Ova se voda može nazvati pravim Abrahamovim Zemzemom.⁹¹

⁸⁹ Izvor besmrtnosti je, po priči, negdje u mračnim krajevima zemaljske površine i Aleksandar Veliki je, vele, vodio sve svoje vojne ne bi li pronašao taj izvor.

⁹⁰ Selsebil, Zengëbil i Tesnim su imena rajskih izvora.

⁹¹ Zemzem je izvor u dvorištu Kabe.

Posljedni polustih, čija brojčana vrijednost slova daje datum gradnje Halilpašine češme u Rešidovu divanu glasi: دیندی بو مایه عین ایله زمزم الخلیل. Očito je da riječi مایه عین ایله treba napisati u Rešidovu divanu glasi: دیندی بو مایه عین ایله زمزم الخلیل. Kadića Kronici (V, 52). Kadić je kod kronograma ne-tačno brojem stavio 1113/1701 mjesto 1115/1703 god., koja proizlazi iz ukupnog broja slova. Kako opet Halil paša tada više nije bio bosanski valija, jer ga je na toj dužnosti u novembru 1114/1702 god. zamijenio Seifullāh paša, jasno je da riječi مایه عین ایله treba napisati عینله pa da izađe godina 1114/1702.

V

KRATKA PJESMA — ODGOVOR

جهانی اظهار ایوب ماریش سن را ییکار	بوسنوی ذم ایلمین ای اسفهدور زمان	1
وار ایسه بر مشکل کل ایده ین سکا بیان	بوسنوی جاهل دیو کندوکی عارف اکلمه	
کل سنکله اوله لم علم هجاده امتحان	هجوی چون بدأ ایلمش سن ای پلید هرزه کو	
شعرکه اشترکو او یاقنده قالدی مردمان	کو طبیعت سن صقین یلتمه نظمه ساکت اول	
شویله بر قوش قوندردم عالمده اولسون داستان	حسب حالک نظم ایدرسم ین درخت وصفکه	5

Prevod

1 Ti najgluplji čovječe svih vremena koji Bosanca grdiš, svojim bezvrijednim blejanjem pokazuješ samo svoje neznanje.

2 Pretpostavljajući da je Bosanac neznalica ne smatraj sebe učenim, jer ako ima kakvo teško pitanje, dođi, da ti ga rastumačim.

3 Kad si već počeo grditi, ti prijavlji brbljavče, hodi da se ogledamo u satiri.

4 Ti si nemoralna karaktera, ne upinji se za poezijom i šuti, tvojim se stihovima i deva smije, a da i ne govorimo o ljudima.

5 Kad bih te ja svojim stihovima prikazao, postavio bih na to drvo pticu, o kojoj bi cijeli svijet pričao.

ZUSAMMENFASSUNG

DER »DIVAN« DES MEHMED REŠID

In der Gazi-Husrev-Beg Bibliothek in Sarajevo befindet sich (in Manuskript Nr I-3384) eine Liedersammlung in Handschrift unter dem Titel دیوان محمد رشید بوسنوی, deren Autor Mehmed Rešid ist. Die Handschrift enthält nur 27 unpaginierte Blätter des Formats 21×10 und ist in schöner Nestalik geschrieben.

Vom Leben und Wirken dieses Dichters ist nur sehr wenig bekannt, und zwar nur das, was uns seine eigenen Gedichte wiedergeben. Aus ihnen ersehen wir, dass es ein aussergewöhnlich guter Kenner der arabischen, persischen und türkischen Sprache war. Weiter erfahren wir, dass er in Sarajevo geboren wurde und daselbst zu Ende des XVII. und Anfang des XVIII. Jahrhunderts lebte. Während des Feldzugs Eugens von Savoyen auf Bosnien brannte sein Haus nieder, er verlor all sein bewegliches Hab und Gut. Von materiellen Unbilden in die Enge getrieben, zog der Dichter nach Konstantinopel und wandte sich in einem meisterhaft verfassten Gedicht an den damaligen Scheich-ul-Islam Ebu Seidzade Feizullah mit der Bitte, ihm, irgend ein Amt zu erteilen.

Ausser dem erwähnten Gedicht enthält sein »Divan« noch das »Mi'rā-ġiyye« in 120 Versen, dann ein Gedicht zu Ehren des vierten Kalifen 'Alī in persischer Sprache, ein Preislied an den rumelischen Kaziasker Muhamed in persischer Sprache, ein Gedicht, dem bosnischen Statthalter Köse Halil (1698—1702) gewidmet, Lobgesänge an einen gewissen Mehmed-Pascha und den Defterdar Mustafa, sowie einen Willkommengruss an den bosnischen Statthalter Seifullah (Saffer) Pascha (1702—1703 und 1709—1710). Das längste Gedicht ist das der Stadt Sarajevo gewidmete, welches M. Handžić veröffentlichte. Es enthält 128 Verse und besingt die Katastrophe Sarajevos beim Überfall Eugens von Savoyen. Aus einem etwas längeren Gedicht über einen jungen Scheich lässt sich schliessen, dass der Dichter dem Orden der Mewlewi angehörte. Endlich enthält der »Divan« noch 11 Gazelen. Ausser den zwei Gedichten in persischer Sprache sind alle anderen in türkischer.

Mehmed Rešid ist kein geborenes Dichtertalent, was aus seinem »Divan« ganz klar ersichtlich ist. Er ist es ebensowenig wie sein Zeitgenosse und Vorbild Sabit Uzićanin. Er folgte diesem Vorbild nicht nur in der Form, sondern auch in den Ideen, was in seiner »Mi'rāġiyye« am besten zu erkennen ist, da es eine regelrechte Kopie des gleichbenannten Gedichtes Sabits darbietet.